

Fra
U/ltn. Benjamin Vogt

London, 12. desember 1944.

Til
Herr Statsminister Nygaardsvold,
Kingston House,
London.

INSTITUTT FOR
SAMTIDSHISTORIE

Under den ulykke som har rammet Finnmark og Troms og som truer med å omfatte større deler av landet, har det vært hevdet at alt som kunne gjøres på denne side for å hjelpe, har vært gjort. Dette er ikke riktig.

Evakueringen av Nord-Norge med planmessig avsviing av landet, traff de norske myndigheter like uforberedt som invasjonen den 9de april. Der forelå Ha Kihenes ble gjenerobret intet praktisk samarbeid med russerne for å møte de problemer som reiste seg av en så samnsynlig eventuelitet. Der forelå ingen avtale med engelskmennene om forsyninger til Nord-Norge under disse vilkår. Der var fra norsk side ikke forberedt tilstrekkelige forsyninger som kunne sendes på kort varsel, og der forelå ikke engang fullstendige planer for evakueringsalternativet.

Det har videre vært hevdet at der fra russisk og engelsk side har vært vist den største imøtekommenhet. Dette er riktig. Det er fra norsk administrativt hold at planleggelse og arbeide har sviktet.

For over to år siden ble statsråd Frihagen kalt til Sjef for Forsynings- og Gjenreisningsdepartementet. Hans opptreden i Stockholm og hans standpunkt i forbindelse med presidentskapets henvendelse hadde allerede dengang stemplet ham som en defaitist. Tiden er ikke lenger inne til halve forholdsregler. Jeg tillater meg derfor å henstille til Statsministeren at statsråd Frihagen gis anledning til å trekke seg tilbake før større ulykker rammer vårt land. Det er idag viktigere at vi får en handlekraftig forsyningsminister enn en hvis vesentlige kvalifikasjoner er fullmakten fra Elverum.

Erhødigst,

NORSKE REGJERING
STATSMINISTEREN

London, 18. desember 1944.

Herr Benjamin Vogt.

Jeg har mottatt Deres brev av 12 ds.

Regjeringen var klar over muligheten av en sovjet-russisk innrykking i Finnmark, og den sluttet derfor avtalen med Sovjet-sambandet av 16 mai i år. Den gjorde også hva som kunne gjøres for å få sluttet tilleggsavtaler om praktiske spørsmål.

Regjeringen var dessverre ute av stand til å forhindre tvangsevakueringen og avsvilingen av det nordligste Norge. De skrift som den har foretatt for om mulig å begrense ulykken, kan ikke omtales offentlig før krigen er slutt.

Det som De skriver om forsyninger til de befrieede områder viser at De ikke kjenner denne sak. De nødvendige forsyninger var til stede, men det viste seg dessverre umulig i første omgang å skaffe tilstrekkelig med skipsrom. Det er ikke mulig å diskutere årsaken til dette nå. Så snart vi kommer hjem til Norge, vil Regjeringen legge fram alle opplysninger, og det vil da bli klart for enhver, at denne forsinkelsen ikke skyldes den norske Regjering.

Spørsmålet om hjelp til Nord-Norge har naturlig nok opptatt meg mere enn noe annet spørsmål som Regjeringen har måttet ta stilling til etter at den kom til Storbritannia. Jeg har bl.a. søkt å følge Forsyningsdepartementets arbeid med disse oppgaver fra dag til dag, og det er min bestente oppfatning at Departementet og dets sjef har gjort et usædvanlig godt arbeid i denne sak.

John R. G. G. G.

L O N D O N
30 des 1944.

Hr. Statsminister Nygaardsvold,
Kingston House,
LONDON.

FORSYNINGER TIL NORD-NORGE

Jeg erkjenner med takk mottagelsen av Statsministerens brev av 18. ds., som nådde mig den 23. Jeg forstår tilfulle at "Regjeringen" var klar over muligheten av en sovjet-russisk innrykking i Finnmark", og at spørsmålet om hjelp til Nord-Norge har optatt Statsministeren "sterkere enn noe annet spørsmål som Regjeringen har måttet ta stilling til etter at den kom til Storbritannia."

Denne Statsministerens interesse for Nord-Norge har sikkerlig ingen nordmann trukket i tvil, likesom enhver vil være på det rene med at "Regjeringen desverre var ute av stand til å forhindre tvangsevakueringen og avsviingen av det nordligste Norge."

Derimot kom jeg i mitt brev til Statsministeren av 12. ds. med visse konkrete anker, blandt annet at der fra norsk side ikke var forberedt tilstrekkelige forsyninger som kunne sendes på kort varsel. Statsministeren svarer på dette at "De nødvendige forsyninger var tilstede." Da der her åpenbart må foreligge en misforståelse som har hatt alvorlige følger, tillater jeg mig å komme med følgende opplysninger:

TILSTEDEVÆRENDE FORSYNINGER

Den 23. oktober (etter innrykkingen) skrev Forsyningsdepartementet til Forsvarsdepartementet, vedla en behovsoppgave for sivilbefolkningen i Øst-Finnmark som var utarbeidet samme dag, og ba om "snarest mulig meddelelse om det vil lykkes det arde departement å få tilveiebragt disse forsyninger gjennom de militære myndigheter."

Den 17. november ble det fra britisk hold meddelt at "hvis arbeidet med innkjøp (uthvert av mig), transport etc. ikke snart ble satt igang, var det stor fare for at varene ikke kunne komme med den konvoi som...."

Den 5. desember meddeler statsråd Frihagen at "deretter" (etter den 17. november) gikk "anskaffelsen av de nødvendige varer stort sett tilfredsstillende." De nådde imidlertid ikke nevnte konvoi.

Når det av statsråden meddeles at "den første forsyning av sikkerhetshensyn helt skulle overtas av de militære", sikter han formentlig til forsyningenes forsendelse og fordeling. Intet sikkerhetshensyn settes i fare ved at departementet forbereder forsyningene. Når man tok ulltepper fra Generalkvartermesterens lagre, var det ikke fordi militære hensyn tilsa dette, men fordi Forsyningsdepartementets ulltepper (innkjøpt av direktør Holter) ligger i Syd-amerika.

SKIPSROM

Først 12 dager etter innrykkingen ble det vedtatt på en konferanse, hvor blandt andre statsrådene Torp, Sunde og Frihagen deltok, at "Skiptfartsdepartementet skulle søke utvirket frigivelse av den nødvendige tonnasje for forsyninger til Nord-Norge...."

Den 22. november ble det imidlertid meddelt at "de norske båter som var uttatt til å medta disse forsyninger, ikke hadde den tilstrekkelige fart til å kunne bli med i konvoien." Sjøfartsdepartementet hadde gjort sig skyldig i en feilberegning.

Nøyaktig en måned etter innrykkingen begynner så statsråd Sundt, som han selv meddeler, å arbeide med å få "Tilfredsstillende skip." Tonnasje er ordnet for senere skipning uten at shippingsituasjonen har forbedret sig for de allierte. Det enkle forhold er at man begynte arbeidet for sent.

Som saken har vært fremstilt fra norsk side kan man få det inntrykk at de allierte vil tilgodese England med én uhyre tonnasje, innbefattende norske skip, for å oprettholde én levestandard på over 3000 kalorier per dag, mens man ikke kan avse noen få tusen ton for å redde Øst-Finnmark fra mulig undergang. Dette er ikke riktig, der er ganske andre årsaker, og jeg tør anmode Statsministeren av hensyn til det gode forhold til våre allierte å ta avstand fra disse fremstillinger.

PLANIEGGELSE

I god tid før innrykkingen ble det foreslått av lt. Robertson og dr. Johnson, med tilslutning av lt. Cato Sverdrup og major Moe, at to skip skulle ligge seilklare med forsyninger til Nord-Norge. Forslagsstillerne hevder at det var mulig å få saken ordnet. Forslaget ble imidlertid trenert i departementene.

Blandt de mange ting som departementet ikke hadde forberedt var klar til kvinner og barn. Derfor har man nu søkt å sende menns vinterfrakker for å dekke kvinnes behov for varmt yttertøy, men for barns vedkommende har man måttet ty til det som er innsamlet av Røde Kors og andre.

I denne forbindelse har man hentet over fra Nordamerika kasser med bekledning innsamlet derborte. Man har imidlertid ikke hatt full oversikt over kassenes innhold, og ved åpningen på denne side viser det seg at ca. 70% av dameskotøyet ikke kan brukes, f.eks. fordi det er skostøyt med høye heler, eller fordi lesten er så smal at den ikke er brukbar for norske kvinner. I dag den 30. desember pågår ennå sorteringen og optellingen av kasser som tildels har ligget et år. Til disse ting har man skaffet skipsrom tiltross for at reisen over Atlanteren tar dobbelt så lang tid som til Murmansk, og derfor beslaglegger mer tonnasje.

AVTALENE AV 16. MAI

Statsministeren påroper sig Ruslandsavtalen av 16. mai og tilføyer at Regjeringen gjorde "hva som kunne gjøres for å få sluttet tilleggsavtaler om praktiske spørsmål."

Avtalen omhandler jurisdiksjon og siviladministrasjon i frigjorte norske områder, derimot ikke tilveiebringelse av forsyninger.

I og med at både avtalene med England og Amerika, og avtalen med Rusland omfatter hele Norge, uten at der er trukket op grenser mellom operasjonsområdene, er der opstått tvil om ansvarsforholdet, og dette har vanskeliggjort løsningen av forsyningsspørsmålet istedenfor å lette det.

Mens i andre frigjorte områder Civil Affairs automatisk påtar sig et visst ansvar overfor sivilbefolkningen, fallt Nord-Norge så å si mellom to stoler. Det var nødvendig å søke russisk samtykke før Civil Affairs kunne yde sin bistand. Dette samtykke som russerne ga, og som det naturligvis var all grund til å tro at de ville gi, forsømte man fra norsk side å innhente i tide.

Hvorvidt Regjeringen har gjort hva som gjøres kunne for å løse andre praktiske spørsmål som reiser sig av avtalene, vil det stå til andre instanser å bedømme. På det nåværende tidspunkt skal det kun konstateres at det ikke er lykket Regjeringen å slutte de tilleggsavtaler om praktiske spørsmål som var nødvendige.

STILLINGEN I NORD-NORGE

Det er til dags dato ikke kommet noen vesentlige forsyninger frem til Nord-Norge. De bagatellmessige kvanta (sett i forhold til behovet) som er sendt, er delvis tatt fra militære lagre, fordi Forsyningsdepartementet ikke hadde dem forhånden.

Det må påregnes at der kanskje ennu vil gå en måned før forsyningene blir fordelt i noen mengde. Det som da vil nå sivilbefolkningen, etter ca. tre måneders ventetid, skriver sig i overveiende grad fra Civil Affairs og ikke fra Forsyningsdepartementet. Av det resterende er en stor del Røde Kors varer og - igjen - militære lagre.

FINNMARK OG STATSRÅD ERTHEGEN

Statsministeren fremholder som Deres bestente oppfatning at "departementet og dets sjef har gjort et usedvanlig godt arbeide i denne sak."

Til støtte for de faktiske anførsler jeg er fremkommet med ovenfor vil jeg ikke undlate å minne om at allerede for over et år siden skrev byråsjef Ording i Forsyningsdepartementet om "det alvårlige misforhold som er opstått mellom de opgaver som er pålagt departementet og dets utsikter til å løse opgavene..."

Det har ikke manglet på andre advarsler både utenfra og fra departementets egne funksjonærer, uten at det er nødvendig å komme nærmere inn på dette nå. Departementets hele

ningskyndig islag, har forøvrig talt sitt tydelige sprog til enhver som har fulgt dets arbeide,

Statsministeren anfører at så "snart vi kommer hjem til Norge, vil Regjeringen legge fram alle opplysninger, og det vil da bli klart for enhver, at denne forsinkelsen ikke skyldes den norske Regjering."

Det kan være mange sider ved denne sak som ennå er uoplyst. Men opplysningene når de kommer, vil ikke bære på det forhold at Nord-Norge ikke har fått forsyninger. I nær fremtid vil kanskje andre og større områder av Norge komme i samme stilling som Øst-Finnmark. Forsyningsdepartementet står ikke forberedt til å møte denne situasjon, tiltross for de forsinkete bestillinger som nu er foretatt. Så sent som i midten av desember hadde ikke statsrådet bestemt sig til å søke de britiske myndigheter om tillatelse til å kjøpe varer som ville trengees øyeblikkelig om Troms og Nordland fikk samme skjebne som Finnmark.

Det er nødvendig for vår eksistens at vesentlige spørsmål for land og folk blir løst. Det er uten særlig interesse om de er forsøkt løst, og om vedkommende ansvarshavende har gjort sitt beste. Det er saksforholdet som har betydning, og ikke skyldspørsmålet.

Hjemme vil Regjeringens forhold til forsyningsspørsmålet muligens bli tatt op til nøyе granskning. Derom tør jeg ingen mening ha, likesom de fleste av oss på det nuværende tidspunkt er uinteressert i dette. Men ute må nu forsyningsspørsmålet fremmes.

Det kan desverre ikke nytte å henvise til hva som vil legges frem når vi kommer

hjem. Det som det har betydning å legge frem er mat, kler og brensel og andre livsfornödenheter. Det er det faktiske resultat av arbeidet som har verdi, ikke den personlige vurdering av samme.

Så inntrengende som det står i min makt tillater jeg mig derfor igjen å henstille til Statsministeren at statsråd Frihagen gis anledning til å trekke sig tilbake før større ulykker rammer vårt land.

INSTITUTT FOR
SAMTIDSHISTORIE

Arbødigst,